UDRŽITELNÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM

RNDr. Jan Kocum, Ph.D.

Univerzita Karlova v Praze

Ředitel sekce investic F&P Consulting Invest, s.r.o.

Svoboda, soukromí, prosperita – konference Strany soukromníků ČR
12.11.2015, Parkhotel Praha

Úvod a pohled do historie

F&P CONSULTING INVEST

- problematiku důchodu řeší celý svět - neexistuje jediné správné řešení
- výdaje státu na důchody významně zatěžují státní rozpočet a vzhledem k významu důchodového systému je pochopitelné, že diskuse o přednostech a nedostatcích nejrůznějších penzijních systémů je vysoce aktuálním tématem
- omezené zdroje, různorodá vzdělanost, různá ekonomická úroveň - ideální řešení neexistuje, hledáme pouze nejlepší možné řešení
- řešení stojí na mnohých proměnných (ekonomický vývoj, demografický vývoj, tradice a zvyklosti dané země, apod.)
- *úkol*: najít optimální řešení pro naši zem se specifickými podmínkami
- významná proměna představ o reformách penzijních systémů v posledních 30-ti letech
- 1. reformní koncept vyvinut v Latinské Americe → transfer do Evropy - zde byl tento koncept ovšem často prezentován jako univerzální lék na neduhy mladých tržních ekonomik

Úvod a pohled do historie

F&P CONSULTING INVEST

- z dnešního pohledu (akcelerace ekonomické a politické situace hospodářskou krizí 2008) = tento koncept byl možná v některých případech implementován příliš brzy a zejména do nevyzrálého institucionálního prostředí → ochladnutí počátečního nadšení pro dramatické změny a reformy
- současný systém není trvale udržitelný – nepříznivá demografická situace, nejednotná koncepce politických stran, krátkozrakost probíhajících úprav
- nezbytnost reformy z důvodu dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí a zajištění důstojné životní úrovně občanů v důchodovém věku
- kámen úrazu = dlouhodobá nejednotnost názorů uvnitř politického spektra (Potřebu reformy nikdo nezpochybňuje, podobu nového systému ale vidí každý odlišně.)
- problém k řešení je na stole → otázka: **Jak dalece lze problematiku důchodu řešit systémovým řešením a jak velký díl by měl připadnout každému jednotlivci?**

Demografie je rozhodující

F&P CONSULTING INVEST

Strom života populace ČR: 1945 vs. 2060

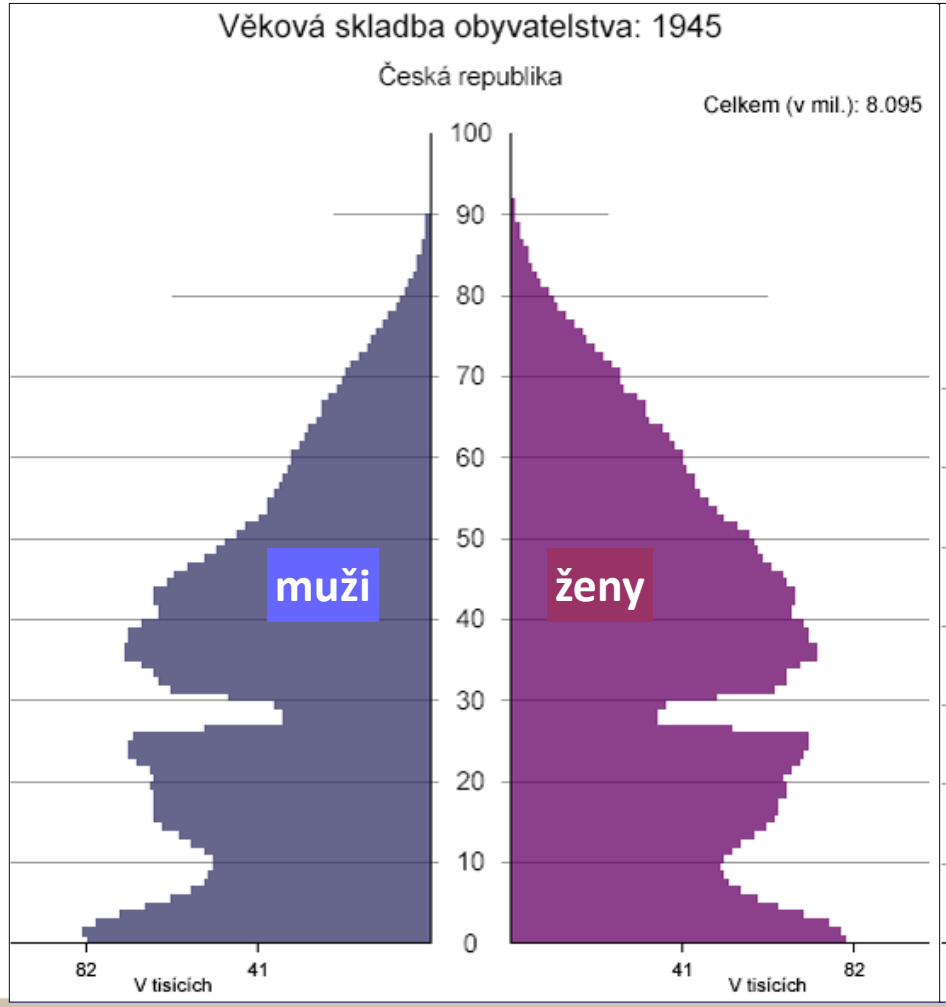

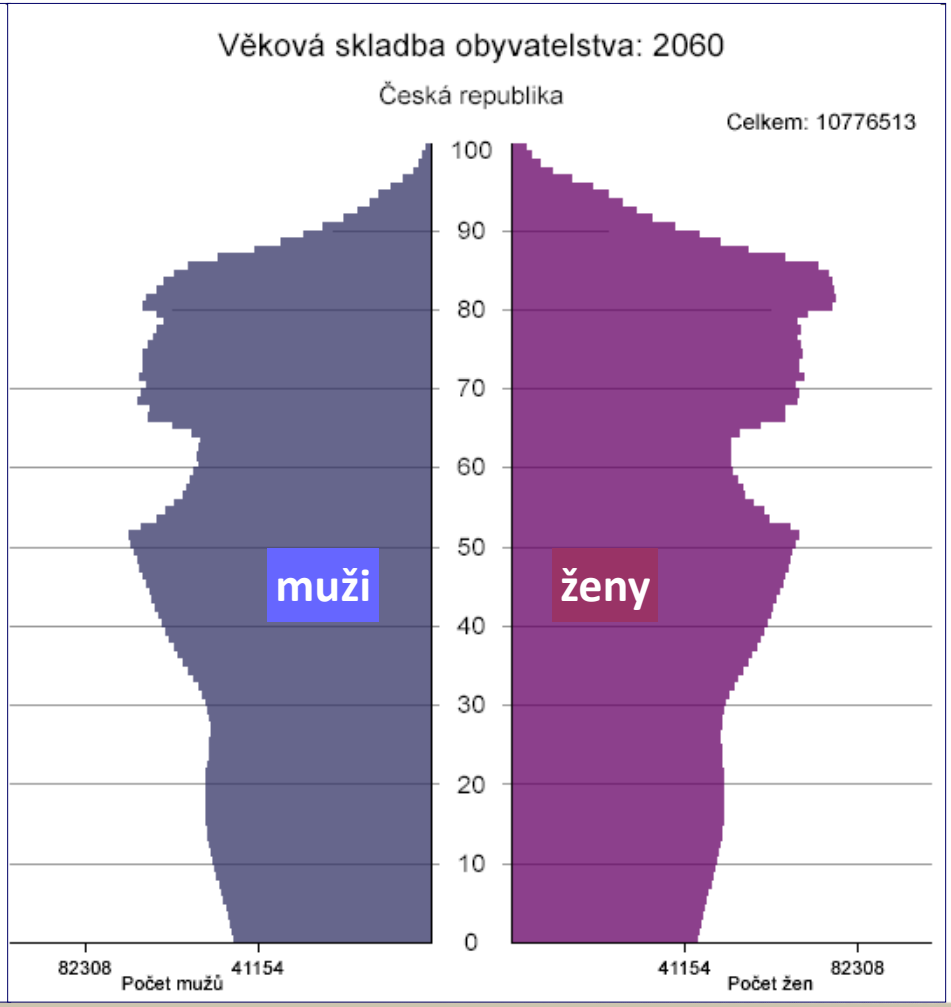

Zdroj: ČSÚ, www.czso.cz

Proč je třeba řešit problematiku důchodů?

- postupný pokles ekonomicky aktivních obyvatel (EAO) v poměru k počtu důchodců (=míra závislosti) prakticky v celém světě → udržení tradičního průběžně financovaného systému (PAYG) v nezměněné podobě v chodu je **velmi obtížné!**

Míra závislosti (populace 65+ jako % populace v produktivním věku 15-64)

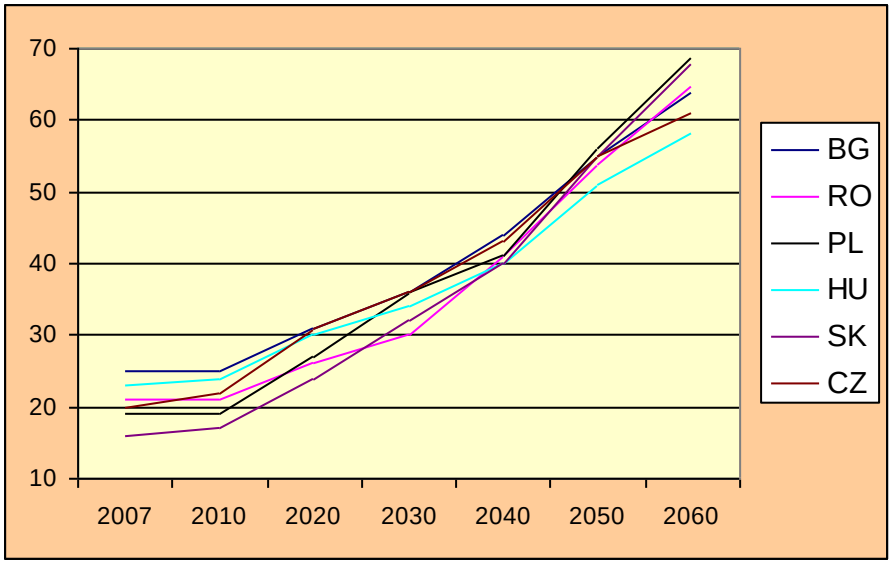

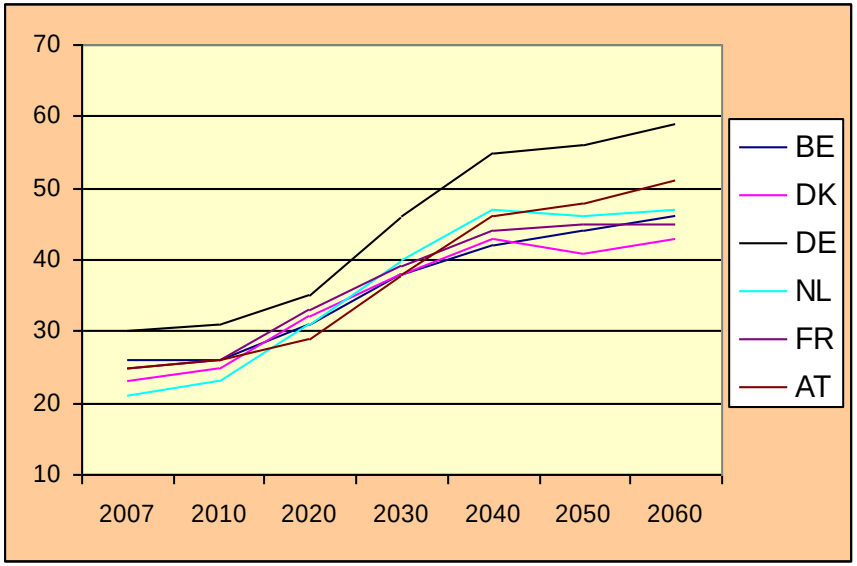

Zdroje: Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008-2060), EC, DG ECFIN and AWG, Brussels.

Demografický vývoj

F&P CONSULTING INVEST

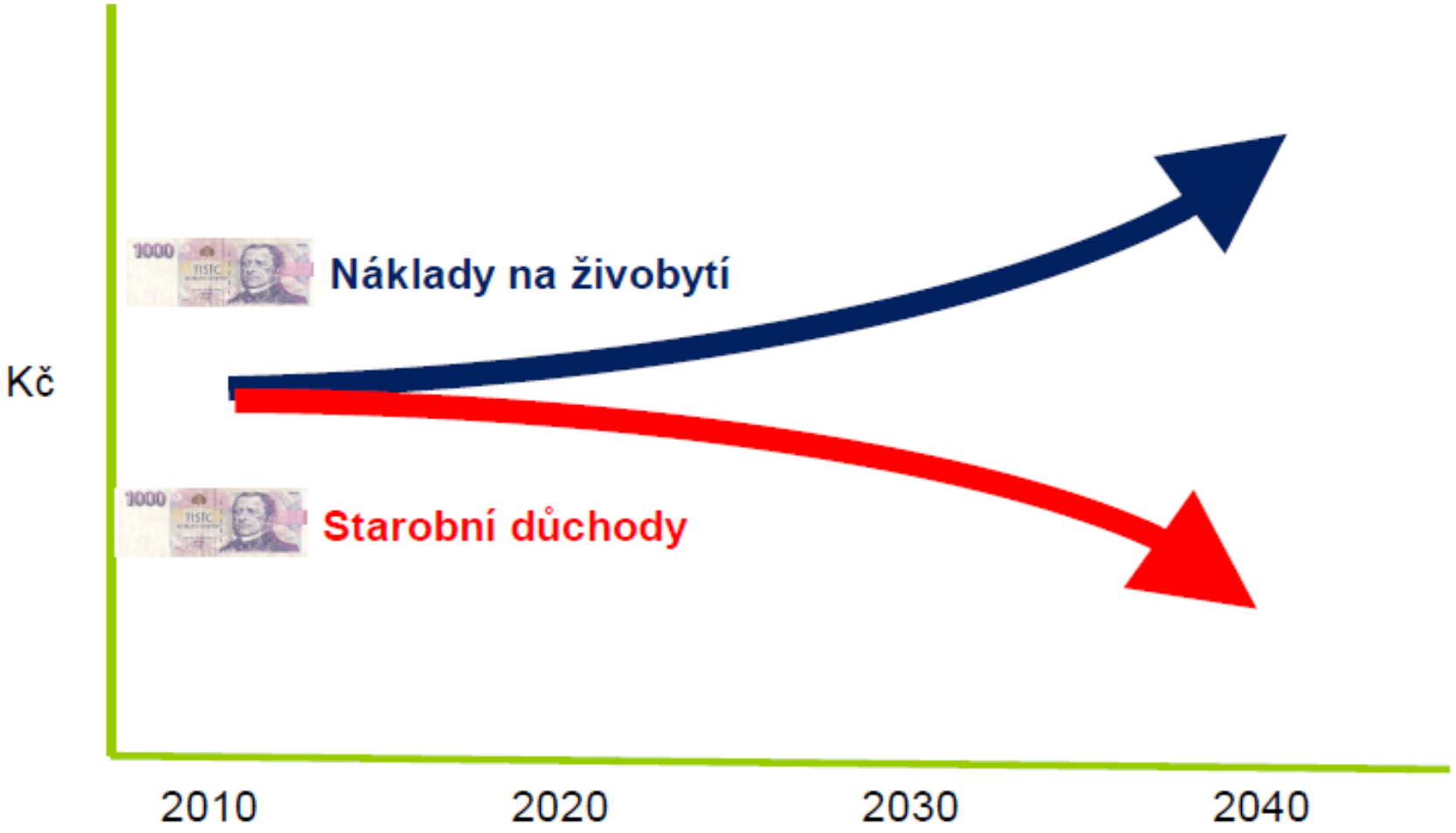

Proč je třeba řešit problematiku důchodů?

- *systém PAYG* = příspěvky EAO, výplaty dávek současným důchodcům (princip solidarity)
- aktivní generace očekává to samé = příspěvky budoucích pracujících → zákonité oslabování funkčnosti tohoto systému do budoucna
- ve stárnoucí společnosti jsou řešením pouze dvě následující možnosti, resp. jejich kombinace:

  1) snížení hodnoty penzijních slibů

  nebo

  2) zvýšení míry zdanění ekonomicky aktivních generací

1) politicky velmi obtížně dosažitelné!

2) → prohloubení distorze na trhu práce, zvýšení vyhýbání se oficiálnímu trhu práce → **prohloubení nestability systému !!!**

2011 : 1,8 EAO / 1 důchodce X 2050 : 1,2 EAO / 1 důchodce

Jak to všechno začalo?

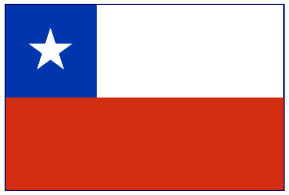

F&P CONSULTING INVEST

- *Chile, 1980* - vládou financovaný PAYG systém nahrazen systémem soukromě spravovaných povinných penzijních individuálních účtů → radikální změna přístupu k důchodovému zabezpečení = příklad pro reformy v řadě dalších zemí
- příspěvková sazba na úrovni 10 % z hrubé mzdy → takto tvořené úspory na individuálním účtu ve vybraném PF spolu s výnosy z těchto úspor tvořily zdroj pro vyměření doživotního starobního důchodu
- nad rámec starobního důchodového pojištění možno dobrovolně platit další 3 % vyměřovacího základu jako invalidní pojištění
- konec r. 2009 - pět penzijních společností obhospodařovalo cca 8 mil. klientů (cca 4,4 mil. aktivních)
- celková aktiva cca 100 mld. USD (asi 70 % chilského HDP)

… odkud se vzaly nové evropské koncepty?

- studie Světové banky, nové evropské koncepty → **Třípilířový systém** je řešení, které může poskytnout jak adekvátní sociální ochranu penzistů, tak i stimulovat ekonomický růst – solidarita při výplatě dávek z I. pilíře i odpovědný a individuální přístup účastníků

- složení:
  1. *pilíř* = veřejný systém s povinnou účastí, primárně zaměřený na minimalizaci rizika chudoby ve stáří; = státem garantovaná penze
  2. *pilíř* = soukromě spravovaný systém povinného spoření (aktivity zaměstnavatelských subjektů); opt-out
  3. *pilíř* = dobrovolné soukromé aktivity občanů (životní pojištění, spoření, investice, apod.)

- postupný přechod zemí EU na systémy postavené na těchto třech pilířích – pouze kosmetické úpravy + řešení specifických problémů, které se po zavedení objevují

Penzijní reformy v čase

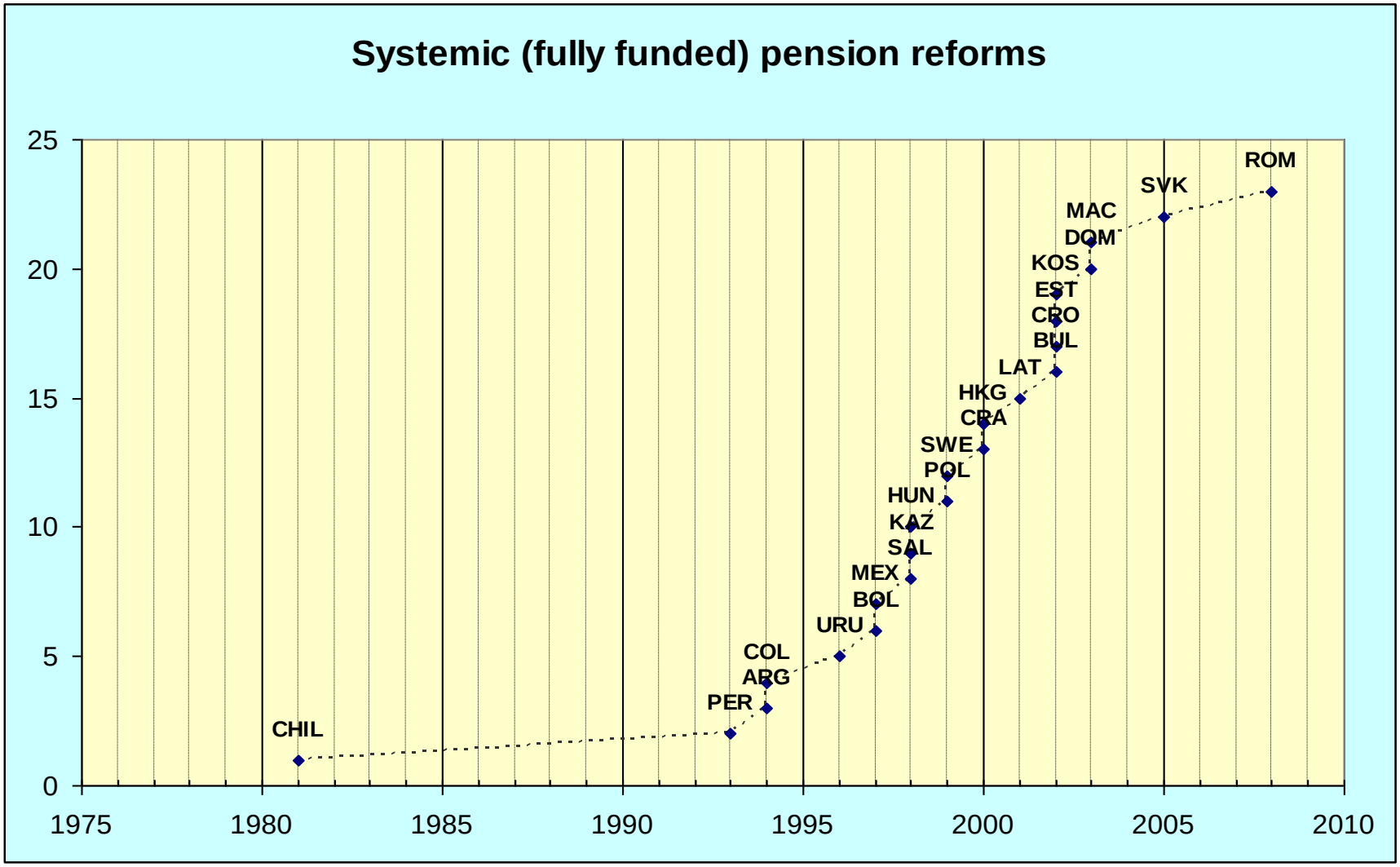

Problém: transformační náklady a politická nejistota

F&P CONSULTING INVEST

- balík peněz je stále jen jeden - otázkou je jeho přerozdělení
- zavedení spořícího pilíře vytváří výpadek příjmů PAYG systému; přechod k fondovému systému znamená náklady, které musejí být nějak profinancovány → **vysoké transformační (tranzitivní) náklady**

- <u>možnosti pokrytí tranzitivních nákladů</u>:
  - další postupné parametrické změny PAYG pilíře
  - zvýšení daní pro současné generace – *a) přímo* = platba na svůj individuální účet nad současné sociální pojištění, *b) nepřímo* = zvýšení jiných daní
  - snížení výdajů na současné důchody nebo jiné výdajové programy
  - zvýšení efektivnosti v současném uspořádání (např. snížení sazby sociálního pojištění (zdanění) a dosažení lepšího fungování trhu práce)
  - dluhové instrumenty státu = dočasné zvýšení státního dluhu (což znamená de facto zvýšení budoucích daní nebo snížení budoucích výdajů)

- **zavádění a rušení systémů tyto náklady zvyšuje a celou problematiku destabilizuje !!!**

Neslavná reforma v ČR

F&P CONSULTING INVEST

- penzijní reforma v ČR byla zavedena – skončila absolutním neúspěchem
- v současné době dochází k legislativnímu ukončení nově zavedeného II. pilíře - občané nejevili o tento pilíř zájem
- Co minulá vláda zavedla, současná vláda ruší.

  Podmínkou úspěšnosti všech důchodových systémů je ale konsenzus napříč politickými stranami a akceptace nutnosti dlouhodobého trvání koncepce bez opakovaných zásahů vlády!
- vysoké transformační náklady jak na straně veřejných prostředků, tak na straně soukromých (penzijních) subjektů
- úsporná opatření v penzijním systému povedou každopádně ke zhoršení životní úrovně budoucích penzistů → nutné hledat jiné možnosti, jak si životní standard udržet
- jednorázové navýšení důchodů v únoru 2016 není nic jiného, než populistický tah současné vlády!

Soukromníci a živnostníci v penzijním systému ČR

F&P CONSULTING INVEST

- **nejohroženější skupina občanů !!!**
- významné snížení životní úrovně v důchodovém věku (pokud drobný živnostník platí pouze důchodové pojištění vyžadované státem)
- málokterý živnostník dosáhne na částku vyšší než 10 tisíc korun (≈zaměstnanec s průměrnými příjmy)
- **výše státního důchodu** - závisí na době pojištění a tzv. osobním vyměřovacím základu (doba pojištění stejná, výše základu se liší)
- *vyměřovací základ*

  - zaměstnanec = průměrná hrubá měsíční mzda

  - živnostník = polovina čistého ročního zisku

- **Co to znamená?**

Soukromníci a živnostníci v penzijním systému ČR

F&P CONSULTING INVEST

- zaměstnanci s minimální mzdou či OSVČ s minimálním vyměřovacím základem – minimální důchod necelých 6 tis. Kč → proto by se drobní živnostníci měli na penzi zabezpečit soukromou formou

- přes výši minimálního vyměřovacího základu se dostane pouze ten živnostník (60% výdajový paušál), který za rok vydělá cca 260 tis. Kč a více (= dvojnásobek minimálního vyměřovacího základu s připočtením 40 %)

- *Živnostník s výdělkem něco přes 20 tis. Kč měsíčně dosáhne na stejný důchod jako zaměstnanec s minimální mzdou cca 6,5 tis. Kč měsíčně! Musí tedy vydělávat více než trojnásobnou částku, aby dosáhl na stejný důchod. Ten se ovšem bude pohybovat jen kolem částky 6 tis. Kč měsíčně!*

- **=> algoritmus výpočtu důchodu je velmi složitý a pro soukromníky a živnostníky velmi nepřející, resp. nespravedlivý!**

Podpora a rozvoj vlastního zabezpečení na penzi

F&P CONSULTING INVEST

- minimální podíl soukromých aktiv v důchodových systémech (např. na HDP)
  = Jak moc se lidé na penzi sami připravují… **= Nespoléhat se na stát!**
  - nedostatečná informovanost a motivace ze strany státu i zaměstnavatelů
- nízké procento participace na soukromém zabezpečení může pramenit z nedůvěry ve finanční sektor a kapitálové trhy
- koncept důchodových systémů se od základu nemění - pouze kosmetické úpravy → **příprava dlouhodobě fungujícího a prosperujícího systému** – změna pohledu na důchodový systém (od pojištění se k zabezpečení na stáří)
- v prvé řadě je zapotřebí především zodpovědný a proaktivní přístup každého jednotlivce → **zvýšení soukromé odpovědnosti** = ***podpora a rozvoj vlastního zabezpečení na penzi****!*
- podpora aktivních důchodců – daňové zvýhodnění

Podpora a rozvoj vlastního zabezpečení na penzi

F&P CONSULTING INVEST

- z dlouhodobého hlediska a na základě dlouholetých zkušeností se jako nejefektivnější a výnosově nejzajímavější jeví **instrumenty kapitálového trhu** = ***opěrný pilíř složky osobního zajištění na penzi*** = neodmyslitelná součást celého penzijního systému !!!
- v zájmu každého z nás je hledat alternativy doplnění svého důchodového rozpočtu tak, abychom si mohli zachovat slušnou životní úroveň do budoucna
- *předpoklady*: zvýšení finanční gramotnosti a důvěry ve finanční sektor a kapitálové trhy
- v současné době vzniká uvnitř Strany soukromníků ČR **pracovní skupina**, která má za úkol připravit dlouhodobě smysluplný model penzijní reformy

Svoboda, soukromí, prosperita

- ***Aktivní občan*** *= Na podnikavých lidech stojí prosperita země.*
- ***Fungující rodina*** *= Základem je podpora mladých rodin s dětm ale nezapomínejme na občany v důchodovém věku.*
- ***Malý stát*** *= Do soukromí je státu vstup zakázán.*

Střídání penzijních systémů ve stejné frekvenci, v jaké se mění politické strany v této zemi u moci, je nezodpovědné a nesystémové.

Symbióza soukromého a státního pilíře společně s významným zvýšením odpovědnosti každého jednotlivce za své osobní zabezpečení do budoucna je nutným předpokladem pro zajištění udržitelnosti důchodového systému v naší zemi.

KONTAKTNÍ ÚDAJE

RNDr. Jan Kocum, Ph.D.

E-mail: kocum@fpconsulting.cz

Tel.: +420 720 30 30 30

F&P CONSULTING INVEST